TD
F
133

2.30 €. Any 18. La Franja, abril de 2017

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

Els professors a Fraga

El 28 de febrer es va celebrar a Fraga el XXVIII Seminari per a professors de català d'Infantil, Primària, Secundària i Batxillerat de la C.A. d'Aragó. **[p.7]**

Els Castellassos

Les administracions públiques han posat fil a l'agulla per a recuperar aquell important jaciment ibèric entre Albelda i Tamarit de Llitera. **[p.11]**

110 anys de la missió arqueològica als Pirineus

L'any 1907 un equip impulsat per l'IEC va fer un viatge pel Pirineu romànic que inclogué la Ribagorça aragonesa. **[p.13]**

El català a debat

L'associació cultural Bente d'Abiento celebra la taula rodona "La llengua de les comarques orientals d'Aragó" a Saragossa. **[p.16]**

Temps d'Escola 2

Pels camins de Pena-roja

16a Edició de la Marxa senderista del Matarranya

p. 4

Sumari

2 Cartes dels lectors
3 Editorial
4 Matarranya
6 Baix Cinca
10 Entrevista
12 Llitera
13 Ribagorça
14 Tema del mes
15 PPCC
16 Aragó
17 Personatge del mes
18 Opinió

Imatge coberta: Dos participants en la 16a edició de la Marxa Senderista del Matarranya a Pena-roja (Foto ©Marta Jiménez).

TEMPS DE **FRANJA** 133

Edita:

Iniciativa Cultural de la Franja

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
· Associació Cultural del Matarranya
· Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
· Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica: Isabel Calaf · tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:
Matarranya: M. D. Gimeno, Carles Sancho.
Baix Cinca: Rosa Arqué, Hugo Sorolla.
Llitera: Josep Espluga
Ribagorça: Glòria Francino.

Seccions:
Matarranya, Isa Calaf. **Baix Cinca**, Rosa Arqué; **Llitera**, Josep Espluga; **Ribagorça**, Glòria Francino; **Cultura**, Hèctor Moret; **Entrevistes**, Ramón Mur; **PPCC**, Hugo Sorolla; **Aragó**, Carles Terès.

Opinió: Patrici Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Artur Quintana, Francesc Ricart, Ramon Sistac, Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín
info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

Cartes dels lectors

Crear des del territori

En la recent concessió del Premi Pritzker d'Arquitectura a RCR Arquitectes, los guanyadors han manifestat, juntament amb l'alegria pel que es considera el "Nobel" del seu camp, la possibilitat de fer coses grans des de l'àmbit local, allunyat dels grans focus urbans. I és que els directors de l'estudi, Carme Pigem, Ramon Vilalta i Rafael Aranda, van decidir establir-se a Olot, on van nàixer, només acabar la carrera, apostant alhora per un determinat tipus d'arquitectura –minimalista i integrada en l'entorn natural– i pel compromís amb la seua terra, creant-hi llocs de treball. Perquè crear es pot fer des de qualsevol lloc. A la despoblada Franja li convindrien molt iniciatives similars a la dels olotins guardonats!

Maria Riol, subscriptora

Vista de la biblioteca, casal d'avis i interior d'illa de Sant Antoni, dels arquitectes RCR
SÍLVIA COSTA I JOSEP AZUARA

Crida de col·laboració a l'*Styli locus*

Hem dedicat els dos darrers números d'*Styli locus* a la literatura del jo: a les 'memòries' en el número d'estiu del 2016, i als carteigs a l'hivern d'enguany. Per a tancar aquest cicle projectem per a l'estiu d'enguany de tractar dels 'dietarismes', una temàtica de la qual en tenim ben poques mostres. És per això que fem una crida perquè ens envieu textos vostres de dietari. Dedicarem a aquest tema les tres primeres pàgines del pròxim número de juliol-agost de *Styli locus*, i disposem de la pàgina 4 per a publicar-hi les poesies o proses que ens feu arribar.

Consell de redacció d'*Styli locus*

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. ***Envia'ns les teues cartes,*** *tot indicant el teu nom i població, a:* tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL matarraña

INSTITUTO DE ESTUDIOS ALTOARAGONESES
Diputación de Huesca

GOBIERNO DE ARAGON
Departamento de Educación, Cultura y Deporte

Diputació de Lleida

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

TEMPS DE FRANJA
Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T'HI
T. 978 85 15 21
tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els **subscriptors** de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

En venda a:
Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saidí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papelería Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roures:** Llibreria Serret.

La llengua a la ràdio, un altre camí

Cada any hi ha més emissores de ràdio que s'apunten a la celebració del Dia Mundial de la Ràdio, el 13 de febrer, amb iniciatives de tot tipus. Aquesta iniciativa va aparèixer l'any 2011 en el marc de la 36a Conferència General de la UNESCO, en la qual es va establir que el 13 de febrer fos el Dia Mundial de la Ràdio, amb la intenció de commemorar la contribució de la ràdio per garantir i fomentar la lliure circulació de idees i la llibertat d´expressió, que són els fonaments de les societats democràtiques.

Enguany, Radio Fraga ha aprofitat l'avinentesa per incorporar vint-i-dos col·laboradors i estrenar una nova identitat sonora. Una de les novetats és l'espai de divulgació lingüística La llengua al ras, conduït per Mary Zapater, en col·laboració amb l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, en què s'explica l'origen i el significat de diverses paraules i expressions de la nostra parla, algunes plenament vigents i d'altres en recessió. Tot plegat amanit amb anècdotes diverses i una cançó en català per acomiadar l'emissió.

Evidentment, és una iniciativa que celebrem del tot i que hauria estat impensable les dues anteriors legislatures. I és que el magnífic saber fer de Mary Zapater és un bon exemple de la gran oportunitat per al català a la Franja que representen les ràdios locals. No es tracta només de dedicar més temps a parlar sobre patrimoni lingüístic, que també, sinó que la presència del català siga més normal i habitual a les graelles de les nostres emissores, la qual cosa tindria conseqüències molt positives per a la llengua.

Estudi de ràdio
RADIO U.N.P. / WIKIMEDIA COMMONS

Les emissores locals haurien de respondre a la realitat dels municipis, i això passa per reconèixer el nostre panorama lingüístic. Així doncs, hauria de ser més habitual poder escoltar les persones entrevistades parlant en català. O que s'emetessen més informatius, programes i fórmules musicals en aquesta llengua. També seria molt interessant explorar l'intercanvi de programes entre ràdios o la producció de programes conjunts, com ara un informatiu d'àmbit aragonès en llengua catalana que s'emetés a les diverses emissores locals.

De fet, promoure el català hauria de ser un dels objectius primordials d'aquestes ràdios, especialment pel que fa a les municipals. Ja hi ha ràdios en les quals es pot escoltar la nostra llengua amb normalitat (i amb prou èxit, per cert), com Ràdio Matarranya o Ràdio Mequinensa, mentre que n'hi ha d'altres on costa més poder escoltar les parles locals. Cal que la resta d'emissores perden les manies i programen sense por més continguts en la llengua pròpia.

Un equilibri més raonable entre les dues llengües de ben segur que seria ben rebut per l'audiència. L'impuls per al català seria important, ja que les emissores locals tenen molta incidència en els nostres municipis, i contradirien la percepció tan estesa arreu de la Franja, encara ara, que el català només és vàlid per a les situacions orals més informals i poca cosa més. Cal, doncs, que des de les ràdios s'assolisca un compromís més ferm amb un patrimoni que volem mantindre.

ràdio matarranya

RM
Radio Mequinenza
Ràdio Mequinensa
107.2

16a Edició de la Marxa senderista del Matarranya

// JOSEBA VILALTA

La Marxa Senderista del Matarranya de l'any 2017 ha transcorregut pel territori costerut de Pena-roja. 840 persones inscrites i un gran número de persones voluntàries treballant per aquesta tasca, han garantit un dia d'esport, per a gaudir de la natura i de la germanor.

La marxa va començar a les 8 del matí del diumenge 12 de març, unes 270 persones es van inscriure a la marxa llarga, d'una mica més de 20 kilòmetres i de 1.100 metres de desnivell acumulat, passant per punts de gran valor natural i paisatgístic, com pot ser el barranc d'En Ferri, Los Mollons, el pi de les 12 branques o el Cingle de Sant Jaume. A més de masos abandonats, com per exemple El Molinar, lloc de naixement de Desideri Lombarte.

La marxa curta, on van participar la resta d'inscrits, constava de 13 kilòmetres, amb les Roques del Masmut com a protagonistes, amb el permís de la resta d'indrets. La primera fita va ser pujar al mirador i després fer encerclar les Roques, passant pel riu dels Prats i tornant per la pista de Fredes.

La gent inscrita a la marxa era, majoritàriament, provinent de territoris propers, de la comarca del Matarranya, del Baix Aragó, del Baix Matarranya, dels Ports, de la Terra Alta, però també de punts més allunyats d'Aragó, Catalunya i País Valencià. Aquesta marxa està inclosa en la 12a lliga de senderisme popular d'Aragó, de la "Coordinadora de Andadas Populares de Aragón".

Inici de la Marxa Senderista a Pena-roja
JOSEBA VILALTA

Abans de començar la marxa i després de recollir la targeta d'inscripció, es va oferir un generós esmorzar, i al llarg de les dues rutes es van muntar diferents avituallaments, on els i les marxistes podien reposar forces, amb un entrepà de pernil, unes casquetes o un bon tros de codonyat. La tasca de les persones voluntàries va ser molt important en tot moment, abans, durant i després de la marxa.

L'oratge també hi va posar de la seva part, ja que no hi van haver pluges i es va gaudir d'una temperatura ideal per a fer esport, ni massa fred ni massa calor. Molts i moltes participants van poder fer alguns dels trams fins i tot corrent.

Al final de la ruta es lliurava una samarreta en record de la caminada i els participants es podien informar a la carpa de l'associació "Dona Médula Aragón", que van aprofitar la gran afluència de senderistes per a donar a conèixer la seva tasca i informar com es pot ser donant de medul·la.

Per acabar, es va repartir el dinar als participants i voluntaris, que va constar d'una fideuà i fruita de postres. Com en altres ocasions, aquesta trobada va servir per a conèixer de primera mà el territori i obrir camins i emplaçaments que amb el temps havien quedat oblidats i perduts pel seu desús.

L'èxit de públic d'aquestes convocatòries és una bona notícia per a la comarca del Matarranya, ja que la marxa comença a ser una cita obligada per a moltes persones amants d'aquest esport i d'aquest territori.

El Consell Comarcal es declara zona de parla catalana

// RUBÉN LOMBARTE

El 28 de març, el ple de la Comarca del Matarranya va aprovar la declaració del territori com a zona històrica d'ús de la llengua catalana. La moció la va presentar i defensar el conseller comarcal Alberto Moragrega (PSOE) i va ser aprovada per una àmplia majoria de 17 vots a favor. Les formacions polítiques van donar llibertat de vot als seus representants. Un conseller del PP va votar en contra de la moció, i un del PAR es va abstenir. Tots els altres van votar a favor.

Moragrega va declarar que "avui s'ha viscut una cosa molt important. Les formacions polítiques han donat llibertat de vot. Ha votat la gent i no ha votat cap partit polític. I aquí s'ha vist l'esperit del dret del parlant, que és allò que ha defensat cada conseller a nivell individual. Ha segut un gran dia. I ens hem sorprès de forma positiva. Quan la gent vote a consciència, vote pels seus drets".

Des del grup popular, Juan Enrique Celma va entendre que "és la nostra llengua materna. Jo tinc clara la meua opinió i la manifesto, però també respecto a tots aquells que no pensen igual". Des del PAR, Paco Esteve, vicepresident de la Comarca, va dir que "la qüestió de la llengua s'ha polititzat massa i ahir va imperar el sentit comú". Independentment de la denominació que li vulguem donar a la llengua, Esteve va remarcar que "no caldria cap Llei de Llengües perquè l'Estatut d'Autonomia és molt clar en la igualtat de les llengües". Ara falte que "la llengua que parlem tingue els mateixos drets que el castellà".

Nota: Quan l'edició ja era tancada, ens ha arribat aquesta notícia que hem cregut d'interès per als lectors. El proper número en donarem informació més detallada.

Flexibilitat horària a les escoles

// Carles Sancho

Recompte de vots al CRA Tastavins
RÀDIO MATARRANYA

El Projecte Educatiu d'Organització de Temps Escolars, proposta d'innovació pedagògica i de jornada contínua, que van presentar els centres escolars d'educació infantil i primària de la Comarca del Matarranya el passat mes de febrer, han dut als pares i mares dels alumnes a votar el 14 i 15 de març si estaven d'acord amb els projectes educatius dels seus centres, en què han treballat conjuntament tots els sectors escolars amb reunions, debats intensos, resolent dubtes de la nova organització, aportant suggeriments... Els pares s'han sentit més protagonistes dins dels seus centres a través del seu vot decisiu per donar o no la viabilitat a la nova etapa educativa que se'ls plantejava de cara al curs vinent. A la comarca hi ha hagut una sola excepció, el CRA Matarranya: Calaceit, Massalió i la Vall del Tormo que no es va afegir al projecte de modificar el temps escolar. El primer tràmit administratiu que havien de complimentar els centres de la comarca va ser el de presentar la proposta abans del 24 de gener i ser degudament aprovada pel Departament d'Educació del Govern d'Aragó. Així ho van fer un total de 128 escoles a tot el territori aragonès: 82 a la província de Saragossa, 19 a la d'Osca i 27 a la de Terol. La major part de centres que han demanat la modificació de l'horari escolar han sigut públics.

El resultat de la consulta al Projecte Educatiu d'Organització de Temps Escolars ha estat favorable al CEIP Vicente Ferrer de Vall-de-roures, al CRA Tastavins format per les viles de Pena-roja, Mont-roig, Fondespatla, Torredarques i la Sorollera i al CRA la Freixneda: Vall-junquera, Ràfels i la Portellada. Este últim CRA ja va presentar el curs passat un projecte d'innovació però no va poder tirar endavant per falta de recolzament dels pares. No ha passat les exigències en la votació de la proposta el CRA Algars de les escoles de Beseit, Arenys, Lledó i Queretes. Un vot més a esta última població a favor de la flexibilització hauria sortit el projecte presentat. Així que el CEIP de Vall-de-roures, el CRA Tastavins i el CRA la Freixneda el curs 2017-2018 passaran a tindre una jornada contínua i una nova proposta pedagògica que ja van presentar a l'administració i a la comunitat escolar com hem dit anteriorment. En el cas de Vall-de-roures, com que el centre ja compta amb un menjador, l'horari de permanència al centre de l'alumnat serà de 9 a 4 de la tarda i la resta de les escoles de 9 a 2.

Entre les propostes d'innovació pedagògica que han presentat les escoles de la comarca tenim la programació de tallers suggeridors i motivadors: dramatització, cinema, teatre, esports o robòtica; reforços per aquells alumnes de necessitats especials; aprenentatges per projectes, trencant la rigidesa de les diferents assignatures; reforçar l'activitat lectora; aconseguir aprenentatges significatius; buscar la motivació de l'alumne a través d'una escola més activa i dinàmica; treball audiovisual, seguint el camí iniciat per l'escola pionera de Vall-de-roures... Amb la jornada contínua, amb les tardes lliures, s'aprofitarà per millorar la formació dels equips de mestres de les escoles. Ara cal treballar col·lectivament i de valent tots plegats –principalment pares i mestres– per a estructurar les noves propostes de flexibilitzar el temps escolar que han il·lusionat a tothom tenint en compte els resultats de les votacions de març. El curs 2017-2018 està ben a prop.

Degustació de cerveses a l'IES Matarraña

// Rubén Lacueva Ariño*

Magnífica trobada entre amics i coneguts per gaudir de la cervesa. Els mestres cervesers de "La Picarda", emprenedors que desenvolupen el seu bon quefer a la riberenca localitat de Mequinensa, van oferir als presents una exquisida degustació de les seves creacions cerveseres. Els presents van poder gaudir de sis tipus diferents de cervesa, cadascuna amb matisos i personalitat ben diferenciats. Al llarg de la vetllada el mestre cerveser, Luis Villacampa va conduir els presents a través d'un món de matisos, aromes i sabors que, amb la seva professionalitat i estima per la professió, ens va fer descobrir les singularitats d'un món ben desconegut per als no-iniciats.

Cal dir que la vetllada va estar arrodonida amb un tast de productes del territori que van acompanyar les diferents cerveses, la qual cosa va esdevenir un maridatge força atractiu. L'amabilitat i professionalitat tant de la gerència del Bar la Cabaña com del mestre cerveser van regalar als presents una nit molt agradable.

*Alumne de 1r Avançat de Català – EOI Alcañiz

L'hotel de luxe de la Torre del Marquès tira endavant

Haurà de millorar la prevenció d'incendis

// LLUÍS RAJADELL

El Matarranya, i més concretament Mont-roig, tindrà l'hotel més luxós de Terol. El projecte per condicionar la Torre del Marqués, el primer establiment de cinc estrels de la província, acaba de rebre l'aprovació de l'Institut Aragonès de Gestió Ambiental (Inaga), tot i que l'autorització imposa una sèrie de mesures per a millorar la prevenció d'incendis i minimitzar les conseqüències en cas que s'encengui el foc.

L'Inaga reitera amb l'hotel de la Torre del Marqués els mateixos arguments que amb les cases aïllades del baix Matarranya per demanar una millora dels aspectes vinculats amb el risc d'incendis. El projecte, impulsat per una empresa de Madrid, suposarà una inversió que ronda els cinc milions d'euros. L'inici de les obres encara no té data i, per les darreres informacions, podrie tardar un parell d'anys.

L'Inaga eximeix el projecte d'una avaluació d'impacte ambiental, però imposa condicions. Demana l'elaboració d'un "pla d'autoprotecció i evacuació" en cas d'incendi forestal perquè el lloc on es vol posar en marxa l'establiment es "d'alt risc". També demana que l'edifici destinat a l'allotjament dels treballadors canviï d'ubicació per seguretat de cara al foc.

La conclusió de l'Inaga té en compte l'informe del Servei Provincial de Medi Ambient, que assenyala que "la major part dels incendis forestals al terme de Mont-roig i a la Comarca del Matarranya son deguts a l'activitat humana, en especial a la crema agrícola, i en els darrers anys vinculats a nous pobladors".

La Direcció General d'Ordenació del Territori alerta també de la "proliferació" de construccions i rehabilitacions d'edificis rurals per al turisme i recomana un "estudi dels efectes acumulatius".

La Torre del Marqués, un edifici del segle XVIII, és el centre d'una explotació agrícola tradicional. L'any 2006 un empresari valencià va muntar-hi un centre hípic que va acabar fracassant. Els nous propietaris volen posar en marxa l'Hotel Boutique de cinc estrels amb una capacitat màxima de 36 clients repartits en 18 habitacions. Els promotors volen recuperar una piscina ja existent així com les pistes d'equitació. També disposarà d'un hort "als peus del restaurant".

La Torre del Marqués, un edifici monumental del segle XVIII a Montroig. JAVIER DE LUNA /LA COMARCA

La preocupació de l'Administració aragonesa pel perill d'incendis derivat de la edificació d'habitatges i petits hotels al mig del camp és creixent. Les dues darreres respostes de l'Inaga a propostes per edificar cases unifamiliars al Baix Matarranya han estat negatives. Entre els arguments esgrimits destaca el de la Direcció General d'Ordenació del Territori: "Coneixent l'actual proliferació d'habitatges de similars característiques a la comarca del Matarranya i en particular als municipis de Lledó, Arenys de Lledó i Queretes, pareix adient reflexionar sobre els efectes acumulatius d'estes construccions especialment en l'àmbit de la prevenció d'incendis forestals, l'augment de la demanda d'equipaments i serveis tant sanitaris com de gestió de residus urbans, l'increment de la contaminació i l'alteració del paisatge".

LO CRESOL

Torna el LAPAO* // A. Quintana

Aquest dies observo renovada activitat del lapaisme, moviment de lingüísticaficció promogut pels partits de govern de l'anterior legislatura, especialment pel PAR, segons el qual a l'Aragó no es parla català, sinó LAPAO. El líder facaista Héctor Castro ha presentat amb èxit el seu programa de lingüísticaficció lapaista a Montsó, i quan aquesta columna es publicarà, probablement també ho haurà fet a Saragossa i a altres indrets del nostre país. La seua ideologia ha provocat el just rebuig per part de la lingüística i romanística internacionals, però malgrat això ha estat molt influent a la darrera legislatura i continua sent-ho ara gràcies a l'heretada Llei de Llengües. Per a polir una mica la mala imatge que té el glotònim LAPAO (Llengua Aragonesa pròpia de l'Àrea Oriental), pel cas també LAPAPYP (Llengua Aragonesa pròpia de les Àrees Pirenaiques i Prepirinenques) per a l'aragonès, Castro faria bé d'adoptar la terminologia que li ofereix l'anònima lletra als lectors de la pàgina 5 del volum 5/6 de 2009-2010 de la revista *De Lingva Aragonensi*, òrgan de la Sociedat de Lingüística Aragonesa. S'hi declara que "Els objectius que mos vem marcar […] preteneven afondir en el coneixement de les dos grans llengües romàniques originals d'Aragon (el ribagorçano i el aragonés)". Com podeu veure de l'aragonès se'n diu 'aragonès', com cal, i no LAPAPYP, mentre que del català no se'n diu 'català', com caldria, ni tampoc LAPAO, sinó 'ribagorçà'. Convindreu que 'aragonès' i 'ribagorçà' són més fàcils d'acceptar per la lingüística i la romanística internacionals que no LAPAPYP i LAPAO: 'aragonès' és la correcta denominació per a la llengua aragonesa, 'ribagorçà' segueix sent una denominació de lingüísticaficció per al català, però és un mot que existeix —s'anomenen així un dialecte de l'aragonès i un altre del català—, malgrat que segueix sent de lingüísticaficció: és com si per a anomenar el castellà en diguéssem 'borjano' i per a l'aragonès 'ansotano'. El terme 'ribagorçano' per al català ve avalat per un important nombre de prestigiosos lingüistes, majoritàriament romanistes, com Saura, Flores, Colón, Casanova, Gargallo, Holtus, Metzeltin, Kremer, Lamuela, Moreno, Mott, Sistac i Suïls, entre altres. Tota una garantia de lingüísticaficció.

*Publicat a *Diario de Teruel*, columna "lo Cresol", dissabte 4 de febrer del 2017

Es presenta a Fraga la nova Gramàtica Catalana

// Paco Tejero

El passat 28 de febrer, a Fraga (Baix Cinca) es va presentar la Gramàtica de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans que, després d'un procés molt participatiu, va estar aprovada l'octubre de 2016.

L'acte estava dins del programa del Seminari Permanent del Professorat de Llengua Catalana i va comptar, a més del professorat, amb representació de les Universitats de Saragossa i Lleida. La ponència va anar a càrrec del filòleg i sociolingüista Vicent Pitarch i Almela (Vila-real, 1942), membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

La necessitat de respondre a un panorama social molt diferent a l'existent al 1918, quan Pompeu Fabra va publicar la seva Gramàtica, justifica la revisió feta per l'IEC.

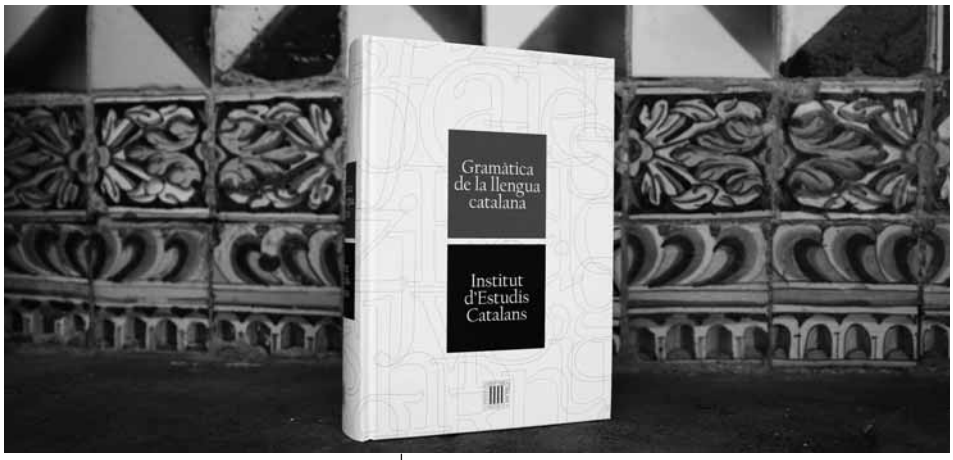

Coberta de la nova Gramàtica de la Llengua Catalana
IEC

L'actual respon als criteris de consolidar els trets lingüístics comuns i legitimar en cada territori les modalitats pròpies amb tradició culta i prestigi social.

No és una gramàtica per a especialistes, però tampoc per al públic general, requereix una mitjana formació lingüística, per això en un horitzó a mitjà termini està previst la publicació d'una versió bàsica.

XXVIII Seminari de professors de català

// Carles Sancho

Seminari de professors de llengua catalana a Fraga
PIETRO CUCALÓN

El passat 28 de febrer es va celebrar al CEIP Fraga 3, Maria Moliner de Fraga, el XXVIII Seminari autonòmic per a professors de llengua catalana dels nivells impartits d'Infantil, Primària, Secundària i Batxillerat de la Comunitat Autònoma d'Aragó. Es va iniciar l'acte amb una ponència sobre la "Nova Gramàtica de la Llengua Catalana" a càrrec de Vicent Pitarch i Almela, professor de la Universitat Jaume I de Castelló. Esta nova Gramàtica, presentada per l'Institut d'Estudis Catalans el novembre de l'any passat, actualitza la que va publicar Pompeu Fabra el 1918.

Seguidament es va debatre sobre les activitats "Camins de la Memòria" en Homenatge a Josep Galán i Fraga que s'afegeix a les que ja es fan recordant a Jesús Moncada i Mequinensa i Desideri Lombarte i Pena-roja i també sobre la publicació *Temps d'Escola* suplement semestral a la revista *Temps de Franja*. En el seminari els professors demanaren la possibilitat que *Temps d'Escola* fos més extensa –ara només té quatre pàgines–, que se'n publicaren més números i en color. També es va demanar que als centres s'enviara en format de PDF per ferne còpies. Sessió molt concorreguda amb un aforament aproximat de cinquanta persones, entre els assistents destaquem la presència de Ramon Sistac professor franjolí de la Universitat de Lleida, de Maite Moret i Javier Giralt de la Universitat de Saragossa, així com l'editor de *Temps d'Escola* i *Temps de Franja* Carles Terès i el President de IEBC i professor fragatí Pep Labat. Al final de la convocatòria s'anuncia que la pròxima reunió del Seminari es farà el proper 6 d'abril.

Mequinensa i el Dia Internacional de la Llengua Materna

// Ajuntament de Mequinensa

La localitat de Mequinensa s'ha afegit, per segon any consecutiu, al més de mig centenar d'institucions que han organitzat activitats per commemorar el Dia Internacional de la Llengua Materna, que se celebra oficialment des de 1999 cada 21 de febrer amb l'objectiu de promoure el multilingüisme i la diversitat cultural.

El programa d'activitats, organitzat per la regidoria d'ensenyament i cultura, va començar el dijous 16 de març a la Biblioteca Pública Municipal amb "Històries per a explicar", un espectacle de contes dirigit a públic adult a càrrec de Domingo Chinchilla. El contador valencià va fer també una sessió al matí, per als alumnes de la Secció de l'IES Bajo Cinca de Mequinensa. Chinchilla va realitzar un viatge narratiu oral per diferents parts del món amb parades a Nepal, a la seva València natal i també a Mequinensa, amb un conte de Montcada.

Per continuar, dijous 23 de març a les 11 del matí a la Sala Goya, es va fer l'acte de presentació de les activitats. Al discurs, l'alcaldessa Magda Godia va animar als joves de Mequinensa a protegir i difondre el patrimoni lingüístic del poble per poder conservar-lo. Godia també va demanar respecte per les varietats dialectals pròpies que enriqueixen la llengua. D'altra banda el sociolingüista Natxo Sorolla va fer una ponència titulada "Això és el que està passant a la nostra llengua i mai hauries imaginat. Sociolingüística a la Franja". D'una forma molt divertida, Sorolla va analitzar l'ús del català a Aragó i va recordar que la transmissió entre generacions no està en un bon moment i en conseqüència l'estabilitat de la nostra llengua no està garantida. Aprofitant la presència dels estudiants, els va animar a mantenir i utilitzar la llengua materna amb normalitat perquè només així es podrà canviar la tendència que es detecta als estudis.

Finalment, els alumnes de la Secció de Mequinensa de l'IES Bajo Cinca van llegir texts de Jesús Montcada, Pere Calders i Carme Riera.

Cursa de la Franja / Memorial Joaquin Calucho

// Rosa Arqué

Un any més el Club d'Atletisme Fraga Baix Cinca va organitzar la Cursa de la Franja, un esforç de coordinació que va obtindre resultats excel·lents el dia 26 de març al matí.

350 persones inscrites, entre la 5K i a la 10K, van gaudir de la cursa i de totes les activitats que la van acompanyar. La pluja, una de les amenaces que podien aparèixer, va respectar el dia i es va quedar un matí ideal per als corredors.

Des de l'organització es pretén que la Cursa no sigue només un esdeveniment esportiu, sinó que la gent que vingue pugue conèixer la Comarca i pugue emportar-se'n un bon record. És per això que al programa hi trobem un seguit d'activitats que van començar amb la presentació oficial de la cursa el dia 16 de març i que van acabar amb la fideuada i la festa de convivència del dia 26. Al llarg de la resta de dies, hi podem trobar la xerrada d'una nutricionista, entrenaments guiats, una ponència de temàtica específica, una visita guiada per Fraga i espectacles d'animació.

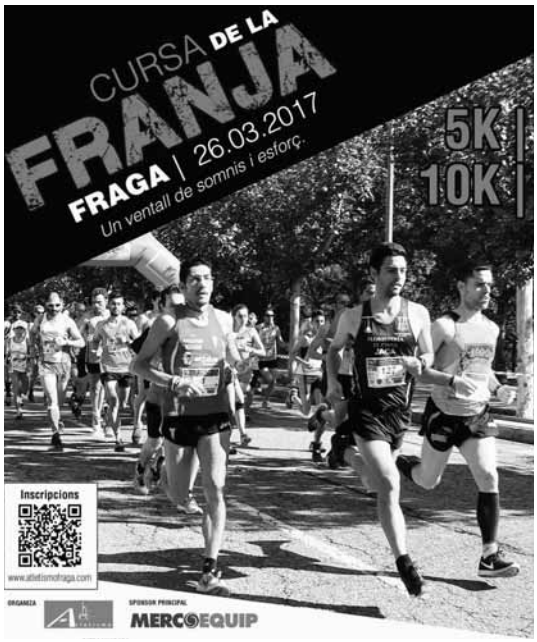

A les 10.30 h del diumenge estava tot preparat i els corredors van inundar el recorregut a gran velocitat. A la prova curta va ser Edward Ríos qui es va imposar amb un temps de 16'18'' i en dones Marta Lasheras amb 20'52''.A la llarga, el guanyador d'homes va ser Sancho Ayala (33'29'') i en dones Rosamari Carulla (38'29'').

Sandra Soler reivindica el paper de la dona en la història de la música

// Ajuntament de Mequinensa

La Sala Goya de Mequinensa va acollir un viatge musical i històric que va recórrer més d'un segle en què les dones compositores, directores d'orquestra i intèrprets van ser les protagonistes. L'objectiu: posar de manifest la seva importància en la història de la música de la qual han estat apartades per historiadors i musicòlegs. Es tracta d'un dels actes de la Setmana Cultural de l'Associació La Dona.

La tesi doctoral de Sandra Soler Campo, llicenciada en història i ciències de la música, "Dones i música. Obstacles vençuts i camins per recórrer", fa una anàlisi històrica i sociològica de la dona en els camps de la composició, direcció i interpretació a través de figures com les de Fanny Cecilie Mendelssohn, Clara Schumann, Diana Pérez o Fátima Miranda. El treball, de més de 5 anys d'investigació, es presentarà oficialment a final de mes a La Sorbonne de Paris.

En les seues explicacions, on va participar Muntsa Plana Valls, es van combinar composicions i escrits ocults en què s'expliquen situacions personals. Un viatge a través de la història que recorre diferents períodes i que és un homenatge a la dona i el seu paper en la història de la música malgrat les pressions socials pel rol que tenien com a mares i esposes.

Sandra Soler a la Sala Goya de Mequinensa
AJUNTAMENT DE MEQUINENSA

En les seves conclusions Soler reivindicava que els llibres de música, els materials sonors o audiovisuals, així com els repertoris de conservatoris i concerts incloguen el treball d'aquestes dones, que els docents transmeten als seus alumnes valors que respecten la igualtat de gènere i que s'avance en termes d'igualtat pel que fa a la conciliació familiar.

SE VA SOLSINT

Pos é veritat! // Patrici Barquín

Lo primer camí que vaig sentir la paraula postveritat he de dir que no estava molt atent a la matraca que, com una lletania de rosari, sonava a la ràdio, mentres jo anava fent altres coses, així que, només la paraula, totalment descontextualitzada, rebotava dintre de la meua cavitat cranial, sucosament barrejada amb un personatge de la política a qui van fer referència i del que, ni ara ni en aquell moment, recordo lo nom. Suposo que eixa situació é la que finalment me va dur a perdre lo senderi.

Així que astí estic jo, més content que un gínjol pel canvi substancial al món de la política que acabava de viure en directe mentres, borinot de jo, divagava sobre les qüestions més mundanes. I és que la meua ment malalta va pensar que això de la postveritat venia d'un polític que hauria exclamat davant alguna evidència que venia a contradir qualsevol afirmació feta per ell mateix: "Pos é veritat!" I em vaig quedar més ample que llarg.

Quant va arribar la il·luminació que em va mostrar la trista realitat de la paraula "postveritat", descobrint, mira tu!, que no era un polític reconeixent la veracitat d'un argument que li havien plantat davant dels nassos i ell fins aquell moment havia estat incapaç de veure, me vaig sentir com un autèntic cap de suro, o per ser més exactes com aquella xiqueta que corria com una esperitada pels carrers del poble mirant al cel i cridant: "Senyora cegonya!, senyora cegonya!, veniu a casa meua que vull un germanet!", mentres tot lo poble se feia un tip de riure.

Ara sé que realment la postveritat passa més per ser un eufemisme, un camí més en política los maleïts eufemismes, pa no dir "mentida". Tot i que, fins i tot en això, hi ha una divergència entre los que ho defineixen com una manera d'interpretar la realitat de les coses, passades pel sedàs de la pròpia ideologia i los que tiren per l'ample i directament parlen de mentida.

I a mi tot això de los neologismes me té completament desorientat. Jo, que camino per la vida més espès que lo caldo de botifarra, trec deduccions precipitades d'allò que he sentit adaptant-ho al vocabulari i conceptes que manego, sentint-me, molts camins, com aquells jaios que adapten les noves paraules al seu vocabulari de tota la vida; així com mon jaio parlava de la "morsilla", referint-se a la Nocilla, jo he fet, com si fosa un prestidigitador de la política, fer reconèixer a un polític la veritat quan li planten davant dels nassos i exclamar: Pos é veritat! Potser algun dia passarà tot això, mentres tant ho haurem d'anar solsint.

ANTONIO JAVIERRE TURMO, UN SAIDINÈS EMIGRAT A AUSTRÀLIA

"Sempre hai sét un bon caçador, però no sic un home d'armes"

// MÀRIO SASOT

La pell bruna, els cabells blancs i uns ulls mig tancats que empresonen una mirada cansada de prendre les mides al món sencer més d'una i dos vegades.

Antonio Javierre (Saidí, 1936) va marxar del poble a meitat dels anys 60 a buscar-se la vida, com milers de joves de moltes poblacions de l'Espanya rural en un procés d'emigració massiva dels més importants de la seua Història.

La cerca de feina i la necessitat de fugir d'unes situacions sociopolítiques i personals asfixiants en el seu país el van a emportar a Austràlia, una illa-continent que Antonio ha recorregut de punta a punta durant quaranta-set anys treballant en oficis diversos i coneixent a gent de tot el món. L'hem trobat en una llarga estada a Saidí per a resoldre qüestions familiars, potser el seu retorn definitiu al poble on va nàixer. A Austràlia, el seu país d'adopció, continua vivint el seu únic fill

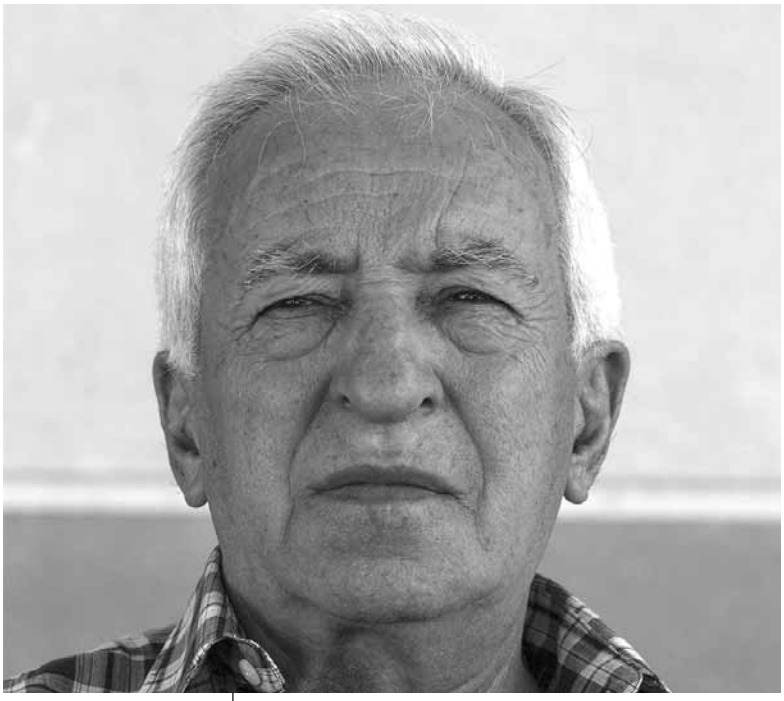

Antonio Javierre
JAUME SEUMA

Pregunta. *¿Quan temps va estar vivint a Saidí i què recorda de la vida de llavors?*

Resposta. Jo feia de pagès a les terres de casa, ajudant a mon pare. També teníem animals: corders, els polls… i llaurava. Me'n recordo que era molt afeccionat a la caça i la pesca. Segons deien, tenia fama de bon caçador. Quan venia gent rica de fora a caçar pel terme de Saidí em cridaven per a fer-los de guia. Després de fer la mili "solet a Jaca", com diem per ací, vaig anar a una escola professional a Osca, on vaig aprendre a soldar. Finalment, l'any 66 vaig marxar a Barcelona a buscar feina de soldador.

P. *I com li va anar per la Ciutat Comtal?*

R. Primer vaig estar treballant en una empresa estatal d'acer. Després d'un temps, en una de les caceres que vaig organitzar a Saidí acompanyant *ricachons* catalans pels termes del poble, vaig conèixer al Cònsol de Suècia a Barcelona. Estava casat a l'Hospitalet i venia acer suec i fruita seca. Em va proposar treballar per a ell, tallant ferro i acer per a transformar-los en peces que després venia a Suècia.

Un dia, passejant per la ciutat, vaig travar amistat amb un senyor que feia de conserge als tallers de *La Vanguardia* a Poble Nou. Em va oferir una feina de guàrdia allà, però tot i que, com t'he dit, era un bon tirador, mai he sét un home d'armes, i per aquella feina calia portar armes.

Així que quan se'm va acabar la feina amb el cònsol de Suècia vaig pensar seriosament en marxar a treballar a l'estranger.

P. *I per on va començar a buscar?*

R. Al Consolat de Suècia, per suposat. I també al de Suïssa, on necessitaven molta gent, llavors. Però en ambdós països exigien un contracte previ amb una empresa d'allà i, en el cas de Suïssa, a més, saber parlar francès. Fins que algú em va dir que a Austràlia no exigien contractacions prèvies ni coneixement de l'anglès.

P. *I allí se'n va anar a buscar feina.*

R. Sí, vaig arribar l'any 69, en un avió que estava ocupat, la meitat per portuguesos i l'altra meitat per espanyols. En aquells moments, només admetien treballadors europeus. Se'ns exigia tindre el passaport en regla i un certificat mèdic visat per l'ambaixada australiana a Madrid. I, al mes d'estar treballant allà, ja teníem els papers de residència en regla. La gent que hi va ara, triga cinc anys en obtenir-los.

P. *On es va instal·lar, allà?*

R. Vaig arribar a Melbourne (estat de Victoria), on hi havia algunes granges de corders, mines a cel obert a les muntanyes i moltes indústries metal·lúrgiques. Al segon dia d'arribar ja vaig trobar feina a la fàbrica de cotxes Holden (l'Opel d'Austràlia), com a soldador en una de les cadenes de muntatge.

"Els aborígens, fins fa poc, no eren considerats persones i no tenien drets ciutadans."

Més endavant em vaig passar a una altra fàbrica de cotxes, una filial de la Volkswagen. El meu capatàs era un antic membre de les Brigades Internacionals que va estar a Espanya durant la Guerra Civil i havia estat a Saidí i a Fraga. Ell em va aconsellar anar a treballar a l'interior del país, al bosc, allunyat de les grans ciutats "on pagaven més".

P. *Quines eren les condicions laborals*

a Austràlia a finals dels anys 60?

R. A les ciutats, per quaranta hores setmanals, guanyaves 50 dòlars. A l'interior treballaves entre 40 o 50 hores setmanals i podies guanyar uns 250 dòlars.

P. *I se'n va anar cap a l'interior.*

R. Sí. Vaig fer cap a l'estat de West Austràlia, la capital del qual és Perth. Les primeres feines que vaig trobar allà van ser també com a soldador en empreses metal·lúrgiques. Però un metge de la empresa on treballava, que havia fet el doctorat a Salamanca, em va aconsellar –en castellà, llavors encara no havia aprés prou anglès– que deixés la soldadura, perquè podria acabar perdent la vista. Llavors me'n vaig anar a la capital. Perth en aquell temps era un poble on es podia portar una vida molt tranquil·la i té un clima mediterrani, molt agradable. Allí vaig aprendre l'ofici d'encofrador i vaig passar a treballar a la construcció.

P. *A partir d'aquella nova qualificació professional es va moure molt, oi?*

R. Durant més de deu anys vaig estar treballant per tots els estats, al nord i al sud del país. També vaig viure a Kimberley, al nord-oest, on encara quedava un grup important d'aborígens. Aquests no eren considerats persones pel govern del país i no van ser considerats ciutadans amb plens drets fins fa tan sol vint anys. A les mines, algunes a cel obert, feia d'encofrador en la construcció dels molins que rebien i desfeien les roques de mineral més grans. Es treballava molt dur i moltes hores durant 18 o 20 mesos seguits. Després teníem dos o tres mesos de *vacacions* pagades.

P. *I què feia durant es llargs períodes d'oci?*

R. Viatjava molt. De 1970 a 1975, solia anar a Sud-Amèrica: Xile, la Patagònia; també a Canadà, via Nova Caledònia. També vaig conèixer Singapur, Tailàndia, Nova Zelanda, Xina, la Índia… Després, aprofitant els vols regulars i barats a Mèxic que va muntar la petrolera Onorite, vaig anar molt sovint a aquest país, i d'allà vaig recórrer tots els països centreamericans: Nicaragua, Guatemala, Costa Rica…

P. *En un d'aquells viatges va trobar l'amor.*

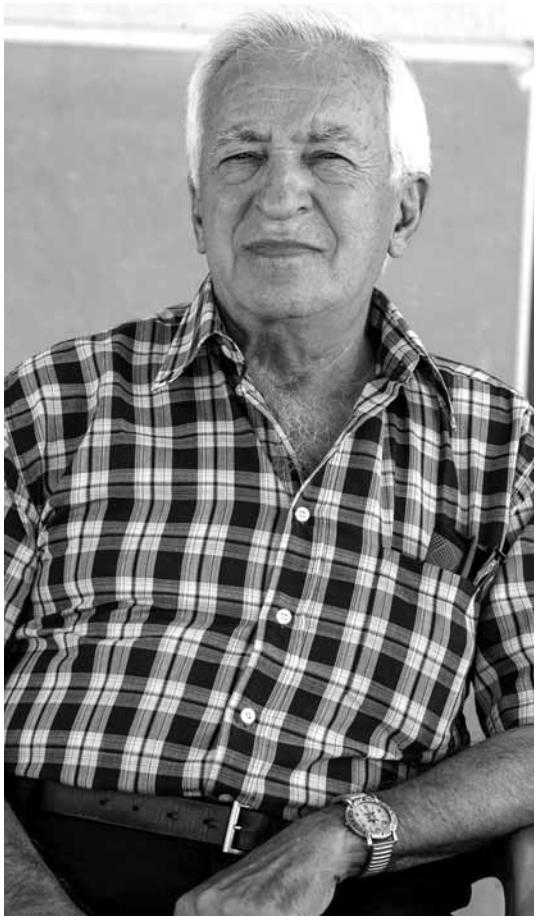

R. A Mèxic no hi podia estar gaire temps perquè aguantava malament el menjar tan picant d'allà, tot i que la gent era molt amable i encantadora, i solia passar temporades llargues a Costa Rica. L'encarregada de l'Hotel on m'allotjava, em va presentar una vegada a Estrella, la secretària d'un gran propietari de cafetars i fruiters d'allà, que parlava anglès perfectament i era guapíssima. Em vaig quedar com embruixat. Vam començar a sortir i ens vam casar l'any 80. Vam tindre un fill, Antonio, de 34 anys, que treballa com a informàtic a Sidney, on visc jo també des d'abans de jubilar-me, als 65 anys. Dissortadament, Estrella va morir el 2007, quan tenia 62 anys. Des de llavors visc sol en un apartament que el govern reserva per als jubilats, prop del meu fill.

P. *En els seus viatges de retorn al poble, quins canvis li han cridat més l'atenció?*

R. Em fa l'efecte que abans la gent era més amigable, més cordial, amb la gent del poble i amb els veïns del costat, d'Osso, Vilella, etc. Penso que han canviat una mica la forma de ser, potser que ara viuen més aïllats en els seus pisos confortables, amb la televisió, etc.

També trobo que han avançat molt en el terreny econòmic a força de treball, però no he vist una gran preocupació per temes culturals, intel·lectuals. Els temes de les converses que hi a als bars, pel que he vist i sentit en aquests mesos que sóc aquí, sempre giren en torn a la feina, les terres, la casa… Tot i que hi ha gent que també es preocupa per temes com el cine, la música, però són pocs…

P. *I vostè per quins temes, de la zona i en general, s'ha interessat més?*

R. En general m'agrada molt l'arqueologia, l'antropologia… Abans, al tossal redó, hi havia restos ibèrics, ceràmiques… Ara està tot desfet i plantat d'arbres tot al voltant. Una pena. També m'agrada molt la botànica i la medicina natural, la que està basada en herbes medicinals que es poden trobar al terreny.

P. *També s'ha interessat per temes culturals de la zona. De fet ha comprat llibres sobre la llengua catalana a l'Aragó, la llengua de Saidí, la història i la cultura de la zona… Com valora la tasca d'Associacions com l'IEBC, ASCUMA, editores de moltes d'aquestes obres que vostè ha consultat?*

"La gent, als pobles, ha avançat molt en el tema econòmic però no hi ha gran preocupació cultural."

R. Tot aquest treball de les associacions està molt be i caldria que continués cada volta amb més força. Però la llàstima és que el comú, la majoria de la gent, no està gaire interessada en aquests temes.

Però, tot i això, no vull menysprear la capacitat i el mèrit que ha tingut la gent que s'ha quedat aquí de treballar dur i d'innovar per a treure el màxim partit a la terra i de transformar i modernitzar el poble.

P. *Últimament m'ha dit que s'està pensant quedar-se definitivament a Saidí. Què és el que més l'atrau d'eixa possibilitat.*

R. Allí, als 80 anys que tinc, tindria que busca'm una residència de vells. Aquí hi visc a una casa i puc parlar en la meua llengua i puc comentar el passat i el futur del poble amb la gent que conec de tota la vida.

Reforç de vincles populars amb el jaciment ibèric dels Castellassos

// Josefina Motis & Pep Espluga

Jaciment dels Castellassos
RAQUEL BLANCH

En un número anterior de *Temps de Franja* (n. 132) explicàvem que s'havia fet una prospecció arqueològica al jaciment ibèric anomenat 'Els Castellassos', coordinada per la doctora Pilar Camañes, amb finançament de l'Instituto de Estudios Altoaragoneses, el suport científic de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) de Tarragona, i amb la col·laboració del Centre d'Estudis Lliterans i l'ajuntament de Tamarit de Llitera.

El jaciment està situat en un tossal estratègic entre els límits de Tamarit de Llitera i d'Albelda, dos municipis que tradicionalment han mantingut una relació simbòlica molt especial amb aquell indret. Els Castellassos és un espai fortificat datat entre els segles IV i I aC, que abasta des de l'època ibèrica ilergeta fins a l'edat mitjana, passant per èpoques romanes i islàmiques. Després d'anys d'abandonament i indiferència, les administracions públiques han posat fil a l'agulla per a recuperar aquell espai històric.

Així, per exemple, des de fa un temps l'ajuntament de Tamarit n'ha impulsat l'estudi científic i ha promogut les dues darreres excavacions, dels anys 2015 i 2016. En aquest sentit, el passat 1 d'abril va organitzar una jornada de divulgació del jaciment entre la població, que va incloure un molt interessant taller d'arqueologia sobre "La ceràmica a l'antiguitat: La vida quotidiana abans del plàstic", seguida d'una conferència titulada "L'arqueologia del segle XXI, mite *versus* realitat". Totes dues activitats a càrrec dels arqueòlegs Nuria Otero Herráiz i Carles Padrós Gómez, de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (de Tarragona). Unes activitats divulgatives d'allò més fructíferes i engrescadores.

En el cas d'Albelda, amb terres cultivades molt properes –els olivars del Pla de la Magdalena, les Penelles– hi ha un vincle popular molt arrelat a causa de les investigacions pioneres que des dels anys 40 i 50 del segle passat va fer el mossèn Joan Fuster, que va difondre les seues indagacions entre la població i hi va involucrar l'escola local, des d'on s'hi feien freqüents excursions. Per això, encara avui molta gent d'Albelda recorda les seues fantàstiques explicacions sobre un suposat "monument al sol" o els "altars dels sacrificis". Així, per exemple, l'historiador d'arrels albeldanes Toni Guirao Motis encara recorda els romanços que son iaio li contava quan anaven a treballar l'oliverar de la vora, basades en les mítiques explicacions del mossèn Fuster: "Fèiem una volta pels Castellassos i l'avi sempre em portava a un lloc on hi havia unes canals excavades a la pedra, i m'explicava com funcionava tot el sistema de recollida d'aigües de pluja. Després em portava a la zona que deien 'dels sacrificis', però mon iaio pensava que allò devia ser per moldre el gra i fer farina, una teoria que em sembla més realista que la del mossèn, tot i que més prosaica. També sèiem a dalt de tot i m'explicava que allò havia estat un poblat ibèric, que potser ja hi tenien olivers, i em parlava d'una civilització agrària que segurament es dedicava a comerciar amb oli amb els pobles veïns i amb els romans. El mossèn va trobar ossos d'animals extingits, ceràmica, utensilis… i va haver de portar les seues troballes a Lleida perquè en altres llocs no les hi van voldre…".

Cal celebrar aquest renovat interès per la recuperació d'un patrimoni arqueològic fonamental per a la història de la comarca. Sobretot si es té en compte que durant uns anys la zona va ser molt maltractada, fins el punt de convertir-se en un abocador de residus municipals. Per sort, els temps han canviat i els ajuntaments s'han impregnat de noves sensibilitats més respectuoses amb el patrimoni local. Confiem que les activitats d'investigació i de divulgació es continuaran fent amb regularitat en el futur i contribuiran a conèixer millor la història d'aquell jaciment, a donar-li el valor que es mereix i a restablir els vincles simbòlics amb la població.

Cent deu anys de la missió arqueològica del 1907 als Pirineus

// Glòria Francino

L'any 1907 un equip format pels arquitectes Puig i Cadafalch, fita del modernisme, i Josep Goday i Casals, mossén Josep Gudiol i Cunill, director del Museu Episcopal de Vic, el fotògraf Adolf Mas i Ginesta, i l'historiador en dret i advocat Josep Guillem Maria Brocà, impulsats per l'Institut d'Estudis Catalans, van fer un viatge pel Pirineu i Prepirineu romànic a la Vall d'Aran, a la part veïna de Luishon a França i l'Alta Ribagorça. Com a celebració del centenari d'aquesta sortida la Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic i la Fundació "La Caixa" van organitzar una exposició de les fotografies, dietaris i una publicació del recull del treball de camp fet pels experts durant el 1907.

Aquesta missió va significar molt per al reconeixement de les obres artístiques romàniques en totes aquestes comarques allunyades del món urbà. Pel que fa a les poblacions de la Ribagorça aragonesa el grup d'entesos va visitar tres indrets cabdals: Alaó, Ovarra i Roda. En aquesta ocasió ens referirem a Alaó (Sopeira) per ser el monestir que queda just a la ratlla d'Aragó amb Catalunya, al costat del riu Noguera Ribagorçana.

La comitiva dels experts baixava del recorregut de la Vall de Boí –3 de setembre– i del Pont de Suert, després d'haver entrat al Pas d'Escales i travessar el Pont de Dalt –ara es pot travessar també per anar a l'altre costat del riu i seguir l'antic camí cap a Vinyer i el despoblat Llastarri o la nova caminada fins l'Aubaga– van arribar a Sopeira. Van fotografiar les *Gorges d'Escales*, així és com apareix el títol a peu de les fotografies fetes per l'Adolf Mas, a més a més, de les del camí, pont, monestir i altres. Fotografies que van ser algunes de les que l'any 2000 es van utilitzar per fer una exposició fotogràfica sobre el Monestir d'Alaó, amb unes 117 imatges, entorn de la seva història, gràcies a la col·laboració de l'empresa ENHER-ENDESA i a l'Associació Amics d'Alaó.

Mare de Déu d'Alaó
GLÒRIA FRANCINO

Gràcies a aquest arxiu fotogràfic se sap que al monestir encara hi havia la imatge de la *Mare de Déu d'Alaó* romànica, del segle XII, així com la *Custòdia* renaixentista, feta per Juan de Ansa l'any 1548, que encara es conserva; no així la Mare de Déu. Per més recerca oral feta des de fa molts anys, mai s'ha aconseguit esbrinar si aquesta Mare de Déu va restar a l'església fins la Guerra Civil, quan es va fer una gran foguera a la plaça del convent on es van cremar tots els retaules i imatges de l'església, o si ja n'hi havia alguna altra, ja que els antiquaris i rastrejadors de l'art es movien abans de la guerra… Potser algun dia es podrà resoldre el que encara és un enigma.

Als dietaris de Mn. Gudiol també es fa referència a les runes del claustre del monestir, desenterrades entre els anys 2006-2009. Han sorgit algunes restes tal qual eren al 1907, quan hi van passar aquests personatges. També manca molta informació al respecte: on van anar a parar les columnes i els capitells del claustre d'Alaó? Qui sap si un dia amb els mitjans tecnològics actuals es podran descobrir? Malauradament no hi ha cap fotografia de l'antic claustre ni dibuix, com sí en van fer de la planta basilical de l'església. Es desconeix fins el moment si sota l'argamassa i guix que recobria l'interior de les voltes i absis fins l'any 1975 hi havien restes de pintures romàniques.

Actualment, el monestir pateix moltes filtracions d'aigua a la teulada i hi ha nombroses goteres en les èpoques de pluja des de fa uns anys, fet que s'ha agreujat al novembre de 2016 i al febrer de 2017. El patrimoni arquitectònic és un bé públic que el cal vetllar entre tots perquè en puguin gaudir les generacions futures. L'església romànica de l'antic Monestir d'Alaó n'és una mostra, construïda sobre una altra de visigòtica, datada als anys 806-814. No hi ha cap edifici amb documentació tan antiga a la Ribagorça!

Trobada de Clarió a Arenys de Lledó

// Artur Quintana

L'onze de març, amb motiu del Dia de la Llengua Materna que promou la UNESCO i la Direcció de Política Lingüística del Govern d'Aragó, "Clarió", la intrèpida "Associació de Pares i Mares del Matarranya per l'escola en català", ha organitzat una trobada a Arenys de Lledó amb la col·laboració de l'associació arenyenca "Lo Galeró", de l'AMPA i l'Ajuntament d'aqueixa vila, dels "Alumnes de català de l'IES Matarranya", d'ASCUMA i de la Comarca del Matarranya. S'ha iniciat l'acte amb la presentació, per part de la musicòloga Margarita Celma, de la doctora Mònica Sales, professora de la Rovira i Virgili i ben coneguda entre nosaltres pel seu recull *Literatura oral a Faió, Favara, Maella i Nonasp*. Sales ha presentat una documentada panoràmica de la literatura popular a les nostres comarques remarcant-ne amb entusiasme la seva importància per a enfortir i enriquir la llengua materna. Després ha estat el torn dels alumnes de català, primer de l'Aula d'Arenys del CRA de l'Algars que ha representat la peça *Hi havia una vegada una comarca*. Alumnes de català de la comarca del Matarranya han fet un recital audio-visual *Fem volar la llengua* i Fernando Mallén, del grup "Ya babé", ha ofert un breu recital. Ha clos la festa una rifa per ajudar els alumnes de català de l'IES Matarranya a viatjar a l'Alguer, la ciutat catalana d'Itàlia. El públic infantil i adult s'ha mostrat molt interessat i tothom ha gaudit amb els caps-grossos arenyencs i amb una xocolatada on *hi cantaven els àngels*. A pesar del bon èxit de la trobada, parlant amb membres de "Clarió", he pogut comprovar la seva forta preocupació per l'escassa freqüència de les classes de i en català a les escoles i a l'institut, i sobretot per la immersió a la guarderia, a infantil i primària només en castellà sense contemplacions cap al català de les criatures. Aquesta immersió salvatge en castellà és l'amenaça més forta per al català. Per més que els pares parlen en català als infants aquests solen contestar en castellà, i costa molt reconduir-los a la llengua materna.

Trobada de Clarió a Arenys de Lledó
SIGRID SCHIMDT VON DER TWER

DICCIONARI PER A POCA-SOLTES

Polsera // Ramon Sistac

Amb la intenció d'ajudar a consolidar Temps de Franja*, un cop s'ha procedit a la renovació del seu sistema de funcionament, dono per acabat el meu exili voluntari de la nostra revista. Ha durat vuit mesos. Si voleu, tot plegat és una excusa: necessito ser-hi. I, per renovar-me jo també (i fer veure que no baixo del ruc), obro ara una nova secció:* Diccionari per a poca-soltes*, on miraré d'analitzar o glossar una paraula triada a l'atzar (he contractat un notari a fi i efecte de donar-ne fe, ho juro!).*

Polsera o braçalet? Les dues paraules volen dir, mutatis mutandis, el mateix: peça redona que pot ser de materials molt diversos i que envolta el canell o *manuquella*. "Polsera" perquè és on ens trobem el pols, i "braçalet" perquè ens el posem a l'extrem de l'avantbraç. Res a veure, doncs, amb un objecte similar que cenyeix tots dos canells alhora i n'impedeix la separació, anomenat "manilles" i en castellà *esposas* (serà per això que per les Espanyes encara molta gent fa seu el tòpic de considerar el matrimoni com una mena d'esclavatge?)

En totes les èpoques i cultures s'ha portat braçalets. Generalment com a guarniment, record o penyora; però també a vegades amb finalitats pràctiques, com els que porten els malalts a l'hospital o determinats delinqüents en llibertat vigilada. En el nostre món actual, on les femelles i els mascles ens solem distingir més per l'ornament culturalment imposat que pel físic que ensenyem —i això malgrat que pretenguem igualar els nostres rols socials—, l'ús de les polseres és molt més freqüent en les dones que en els homes.

Jo, discret com soc de mena, només en vaig portar una, durant una temporada i de jovenot. Era una senzilla i discreta tira de cuiro, amb uns nusos. És fàcil d'imaginar-ne la procedència: una xicota se la va traure del canell i me la va posar com a penyora (ai! l'adolescència… Ara em faria vergonya que ho llegís). No me la treia ni per a dormir… Em semblava sentir-hi la seua fragància (segurament barreja de feromones i perfum comercial, però, per a mi, era essència divina). Va passar que, un temps després, i gairebé de patac, vaig deixar de percebre'n l'aroma: ja només hi notava olor de cuiro vell i l'agror de la meua suor. Me'n vaig desfer.

Hi ha qui diu que els amors adolescents es conserven en l'estructura profunda tota la vida. Em fa més aviat l'efecte que tendim a confondre aquells amors inexperts (i generalment desgraciats) amb l'enyor de la joventut perduda. D'altres, afirmen que tot això té molt de reacció química. I deu ser cert; altrament no podria explicar per què notava l'olor quan era evident que ja no en feia, i per què la vaig deixar de sentir de cop i volta. Tot plegat, em recorda aquelles pintades insistents que hi havia fa temps a la carretera d'Alfarràs: "Cristina, t'estimo". Va passar uns anys i en van aparèixer de noves: "Cristina, ja no t'estimo!". (I jo torno a repetir: ai! l'adolescència...)

Reus, capital de la cultura catalana 2017

// José Miguel Gràcia i Carles Sancho

De ben segur que haureu escoltat alguna vegada la frase "Reus, París, Londres". Els que tenim una certa edat la recordem escrita als vidres de darrera dels cotxes, els anys 60 i 70. Aquesta vocació de la ciutat de desig de capital mundial provoca sempre algun somriure, tot i que només s'entén per la seva posició d'enfrontament davant la seva rival, Tarragona. Sembla que l'origen de la frase es remunta a abans del mortífer atac de la fil·loxera a les vinyes, quan Reus era un dels tres principals mercats del món en la fixació dels preus dels destil·lats. La llista de personatges reusencs il·lustres és interminable, només cal recordar Antoni Gaudí, Joan Prim i Marià Fortuny, per a la resta, entreu a la Viquipèdia i veureu la gran llista. És un gaudi fer una passejada pels carrers de la zona de vianants del centre, nets i ben endreçats, plens de comerços, establiments de restauració i cafeteries, molt de silenci i tranquil·litat. Amb motiu de ser enguany Reus la capital de la cultura catalana, potser l'excusa perfecta per a visitar i conèixer millor la ciutat, ja que s'ha programat molts actes i convocatòries per esta concessió honorífica molt merescuda per a la capital del Baix Camp: exposicions, concerts, teatre, Recercat, presentacions, trobades… També mereix la pena aprofitar per a fer turisme cultural i seguir la interessant ruta modernista molt ben indicada amb construccions notables de principi del segle passat o la ruta de Gaudí i visitar el seu museu a la Plaça del Mercadal. Si voleu un tast visual del primer itinerari podeu entrar al *Finestró del Gràcia* i veureu un excel·lent reportatge fotogràfic dels principals edificis del modernisme reusenc.

Casa Navàs a la Plaça del Mercadal de Reus
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

PATRIMONI OBLIDAT, MEMÒRIA LITERÀRIA

A Reus, capital de la cultura catalana 2017, s'ha presentat el projecte 'Patrimoni oblidat, memòria literària' un treball dut a terme per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner, amb el suport i la col·laboració de nombroses institucions, entitats i persones, que han volgut contribuir a conèixer millor els nostres territoris, el seu patrimoni i la seua literatura. L'ambiciós projecte es materialitzava amb tres iniciatives: una exposició, un llibre catàleg de l'exposició i una web amb tots els materials aportats pels col·laboradors. Com es pot veure en la proposta presentada a Reus la creació literària dels nostres millors escriptors ha donat valor i ha situat de manera permanent uns interessants elements patrimonials que massa vegades han passat desapercebuts fins i tot per la pròpia gent del territori.

El 16 de març de l'any passat es va inaugurar l'exposició itinerant a Poblet i el passat 7 de març a Reus es completava el projecte amb el catàleg i la web. L'acte de la presentació s'ha fet al Centre de Lectura i hi ha participat Lluís Puig, Director general de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals, Magí Sunyer, professor de la Universitat Rovira i Virgili, Pineda Vaquer, tècnica responsable de la web, Carles Pellicer, l'Alcalde de Reus, Xavier Filella, president del Centre de Lectura, i Josep Santesmases, Coordinador de la iniciativa. En el projecte hi ha una bona representació de les poblacions franjolines. Concretament en l'exposició i en el catàleg apareix el Baix Cinca a través del 'Paller' de Saidí amb textos extrets de *La pell de frontera* de Francesc Serés i 'Antiga vila de Mequinensa' presentada per fragments de *Camí de sirga* i fotografies de Jesús Moncada i del Matarranya apareix 'Faió. Poble soterrat pel pantà' amb textos de Joan Todó. En la web www.patrimonioblidat.cat, molt més extensa, on hi figura la totalitat del treball aportat en la convocatòria de tots els territoris de parla catalana, hi tenim més referències de la Franja. Cada fitxa de patrimoni consta d'una presentació, un mapa de situació, un parell de fotografies i un o més textos literaris. Del Baix Cinca hi tenim el 'Castell de Mequinensa' amb fragments narratius de Josep Vallverdú i Toni Sala i del Matarranya el 'Fort de Cabrera a Beseit' presentat per Josep Santesmases, 'La Valera, la campana', 'Lo Molí Siscar' i 'Lo Trinquet' de la Codonyera i el 'Santuari de la Mare de Déu de Gràcia' de la Freixneda tots ells amb referències literàries, principalment poètiques, de José Miguel Gràcia, el 'Tren de la Val de Zafán' amb textos de Xavier Garcia, Juli Micolau i Andreu Subiats i 'Lo Mas del Llaurador' de Valljunquera amb un relat de qui escriu estes línies. Dins d'este projecte, com a entitat col·laboradora, apareix l'Associació Cultural del Matarranya que lògicament forma part tant de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana com de l'Institut Ramon Muntaner.

Carles Sancho

El català d'Aragó, a debat a Saragossa

// VÍCTOR LONGARES

El dissabte 11 de març, la Asoziación Cultural Bente d'Abiento va celebrar una taula rodona amb el títol "La llengua de les comarques orientals d'Aragó." Moderada pel que subscriu aquest article, va comptar amb la participació de l'alcaldessa de Mequinensa, Magda Godia; el professor i periodista Mario Sasot; la professora Azucena López i el professor d'aragonès Javier Castel. Al costat d'ells, vam poder conèixer la realitat lingüística de l'Aragó Oriental i debatre sobre amenaces existents i oportunitats de futur per millorar la situació del català a Aragó. L'acte el va obrir José Ignacio López Susín, director general de Política Lingüística del Govern d'Aragó, que va felicitar l'associació per aquesta iniciativa i va animar els presents a seguir treballant per les llengües d'Aragó. Així mateix, va convidar a tots a conèixer la web.

Magda Godia va explicar diferents iniciatives dutes a terme pel seu ajuntament i la relació de bon veïnatge que hi ha entre els habitants de Mequinensa i Catalunya. També ens va explicar que per a ells no és cap problema anomenar català a la seva llengua i sentir-se plenament aragonesos. El català els ajuda a comunicar-se millor amb els catalans i les peculiaritats de la forma de parlar de Mequinensa suposen una riquesa.

Taula rodona "La llengua de les comarques orientals d'Aragó
ASSOCIACIÓ BENTE D'ABIENTO

Mario Sasot ens va explicar les activitats que es duen a terme en associacions com l'IEBC i ASCUMA i les seues aportacions personals en forma de publicacions periòdiques en català (com *TdF*) i de les seves actuacions musicals amb el duo Recapte i altres cantautors aragonesos en català. Després, ens va fer un resum de l'estudi sociolingüístic realitzat recentment, sobre la base del cens de l'any 2011, que assenyala a l'aragonès com una llengua en perill d'extinció i al català amb importants problemes de transmissió generacional.

Azucena López ens va explicar la seva relació amb el català com a persona no originària de les zones catalanoparlants però que va decidir estudiar català per ser la llengua de la seva família política. Va recalcar la necessitat de que deixem de veure les llengües com una cosa que ens enfronta i ens divideix. En la seva opinió, el coneixement bàsic de les diferents llengües ens porta a comprendre millor la cultura a la qual pertanyen i converteix la llengua en un instrument per comunicar-nos, lo qual ha de ser sempre la seua finalitat.

Javier Castel, un barcelonès amb família originària del Mesquí i la Ribagorça, i professor d'aragonès, va presentar una situació bastant pessimista del català en els pobles del Mesquí i el Bergantes, tant per deixadesa dels propis parlants com per l'acció contrària d'aquells aliens al català. No obstant això, va explicar les fortaleses que presenta la població jove i la seva tasca en la dignificació social del català. Va animar els assistents a ajudar-los a recuperar l'autoestima dels parlants i a sentir el català com un tret important de la identitat d'Aragó, juntament amb la llengua aragonesa.

L'experiència d'aquesta taula va ser molt positiva per acostar-nos a la realitat del català a l'Aragó i ens anima a continuar treballant en aquest tema.

VILES I GENTS

Dia Internacional de la Llengua Materna* // Tomàs Bosque

Des de l'any 2000 cada 21 de febrer se celebra lo Dia Internacional de la Llengua Materna, promoguda per l'UNESCO que és l'organisme de l'ONU per l'Educació, la Ciència i la Cultura. Una celebració carregada de sentit a un país on s'estan perdent les dos llengües més antigues del territori. Perquè és un miracle que avui en dia alguns encara puguem parlar i escriure les velles llengües del vell Aragó, que han pogut sobreviure a les conseqüències del Compromís de Casp –1412– a l'entronitzar la monarquia castellana; més tard, resistint la calamitat del Decret de Nova Planta dels Borbons –1707, 1711–; després, els anys de plom del Franquisme; i ara fa poc, la campanya sense sentit dels impresentables del PP-PAR i la vergonyosa LAPAO, que és la firma estúpida de polítics mediocres, desinteressats per la ciència i la cultura. Un autèntic miracle que, després de tantes contrarietats, les llengües patrimonials d'Aragó segueixin vives.

Fa només unes setmanes, des de les plataformes del poder de l'Espanya centralista, es posaven les mans al cap perquè el barrenat del Trump no hi vol saber res de mantindre el castellà en la influència que deu tenir als EEUU per la molta gent que el parla. De cop i volta, els opressors de les nostres llengües, els que aquí no suporten que una part dels aragonesos visquem en naturalitat la condició de catalanoparlants, han passat a ser els oprimits; a patir en carn pròpia les ofenses dels que es creuen superiors als demés quan, uns i altres, només són monolingües pelats. Aprendran la lliçó ara que algú més poderós que ells menysprea a la llengua castellana?

Felicitem al Govern d'Aragó i al Rector de la Universitat de Saragossa per l'èxit de l'acte central del Dia Internacional de la Llengua materna. Felicitació que cal estendre a tots el centres, professors, alumnes i Associacions que al llarg i ample d'Aragó han programat actes i activitats per celebrar un dia tant assenyalat.

* Publicat a *La Comarca*, columna "Viles i gents", el 10 de març del 2017

Ferran Blanco, artista surrealista de Calaceit

// Carles Sancho

El mes passat vaig trobar-me Ferran Blanco i la seua senyora, que havien eixit per fer una passejada matinal i gaudir d'un sol radiant que anunciava la pròxima primavera. Vam anar fins al Raconet de la Plaça per xerrar una mica de tot el que teníem pendent perquè feia temps que no coincidíem. Asseguts en una taula a l'interior del local, Ferran em comentà orgullosament que els gravats que estaven exposats a la paret eren seus. Seguidament, una mica trist, em diu que ja feia temps que els problemes de visió que havia tingut l'incapacitaven per seguir treballant ni en el gravat ni en la pintura però que malgrat tot ara es trobava millor i això era el més important per anar tirant. L'última exposició col·lectiva en què va participar Ferran Blanco amb gravats va ser el 2015, a la sala Art&mes a la capital cultural del Matarranya, en la mostra 'Calaceit referent d'artistes' on també hi havia obres de pintors com Ràfols Casamada, Maria Girona, Romà Vallès, Ripert Schoeder, José Picó, Laurence Quentin, Leopoldina Valdemoro, ceràmica de Teresa Jassà, escultures de Lluís Ribalta i Fernando Navarro i fotografia de Jean Noël. Un gran col·lectiu de creadors amb una forta passió pel territori i amb forts llaços d'amistat i complicitat artística, alguns recentment desapareguts.

Ferran Blanco en un fotograma d'un reportage de 2010
GALERÍA ALEGRÍA

Ferran Blanco nasqué a Lleida el 1930 i, després d'haver treballat en diferents faenes, és a finals de la dècada dels cinquanta quan es decidí a dedicar-se a la pintura i al gravat. Amb vint-i-cinc anys se'n va anar a París per formar-se i allà aprengué l'ofici i la passió per la creativitat artística, a través de la seua adscripció al moviment surrealista, molt de moda a la capital de França. Cap al 1971 descobrí Calaceit i la Fonda Alcalà on hi passava amb la dona llargues temporades, fins que es comprà l'actual casa al carrer Maella, el més singular de la població. El 1992 va jubilar-se i s'instal·la definitivament a Calaceit on participà activament en la vida cultural de la vila. A la Fundació Noesis, obra del francès Didier Coste, serà l'encarregat del taller de gravat i col·laborarà en les seues publicacions i també amb l'escriptor i amic Ángel Crespo, resident també a Calaceit, per a qui il·lustrarà amb gravats alguns dels seus treballs literaris. Serà dels primers socis de l'Associació Cultural del Matarranya fundada el 1989 i des d'esta coincidència en l'entitat que hem mantingut una llarga amistat. El 2008 l'Ajuntament de Calaceit va organitzar una gran exposició dedicada al lleidatà amb una selecció de gravats, pintures, collages i escultures on es podia seguir l'evolució de l'artista a través de la seua producció.

U12

Rapala // Esteve Betrià

Sens dubte *Ordet* ('La paraula') és la pel·lícula en blanc i negre que més em va impressionar en els meus anys de cinèfil empedreït; si més no així ho recordo. Film del director danès Carl Theodor Dreyer estrenat el 1955 que sap transmetre a l'espectador una atmosfera amerada de plàcida llum i, alhora, plena d'una inquietant serenor; en fi, que *Ordet* em va commoure intensament en plena joventut.

Molt més recentment, ha estat una altra pel·lícula d'un director danès –nascut també a Copenhaguen– la que m'ha colpit: *Nymphomaniac* (2013) de Lars von Trier. Certament es tracta de dues obres aparentment ben diferents que tanmateix sedueixen, cadascuna a la seua manera, amb llur peculiar llenguatge cinematogràfic farcit d'imatges suggeridores i de llargues i reeixides metàfores narratives.

Si en veure *Nymphomaniac* vaig recordar *Ordet* ara em cal dir que, per un altre camí, vaig pensar en el títol d'un recull de poemes de Jaume Subirana: *Rapala* (2007). Cap al minut 30 del capítol I –*The complete angler* ('La perfecta pescadora de canya')– del film de Lars von Trier, el coprotagonista masculí de l'obra (Stellan Skansgård) descriu a la noia que té acollida a casa (Charlotte Gainsbourg) un art de pesca, ben conegut pels pescadors de canya: el mític esquer rapala.

En la dècada de 1930, un pescador de canya anomenat Lauri Rapala va observar – mentre remava i pescava al llac Päijänne, a l'interior de Finlàndia– que els peixos que acaçaven i s'empassaven altres peixos atacaven primer els que nedaven de forma vacil·lant, que es mostraven febles (és allò ben conegut de què el peix gran es menja el menut). El pescador finlandès va pensar que si aconseguia construir un reclam amb forma de peix que imités els moviments d'un peix afeblit tindria un esquer molt millor i durador que no pas els tradicionals hams amb esquer natural, d'aquesta manera li seria més fàcil obtenir més peixos i, alhora, s'estalviaria d'haver de reposar tan sovint l'esquer dels hams. Amb un ganivet de sabater i paper de vidre, Lauri va treballar i polir un bocí de fusta lleugera i resistent per tal de donar-li la forma de peix. Va recobrir el tros de fusta treballada amb llampants embolcalls de les xocolatines i d'una capa protectora feta amb negatius fotogràfics fosos. Llançat a l'aigua del llac, el nou reclam imitava perfectament els moviments maldestres d'un peix ferit, malalt o afeblit. Diu la llegenda més coneguda entre els pescadors de canya que en ocasions amb els seu nou esquer Lauri Rapala va arribat a atrapar 300 quilos de peixos en un sol dia. Aquest petit estri de pesca va estar el punt de partida d'una important empresa dedicada a la fabricació de tota mena d'esquers i altres utensilis propis de la pesca esportiva.

El mític esquer de Lauri Rapala m'ha portat a connectar, com si fossa un al·lòcton silur del Poble o una autòctona truita de la Ribagorça, el poemari del català Jaume Subirana amb el film del danès Lars von Trier, tot i que ambdues obres no són pas creacions afeblides o de moviments maldestres, ans al contrari.

Polítics, una "professió" a part

// Joaquim Torrent

És normal que la gent del carrer desconfie dels polítics. Saben que no se'n poden fiar del tot, i els voten rutinàriament cada quatre anys amb l'intima convicció que voten aquell que els sembla menys dolent, sense entusiasme. A això no és aliè, per exemple, veure com després de traure's la pell públicament al poc temps es tornen a trobar, com si fossen vells amics. Són així, i no només biològicament (SIC), sinó per interessos; uns interessos que els uneixen a tots de banda a banda de l'espectre polític, i que fa que el seu pragmatisme i el seu esperit de casta acabe per imposar-se i, davant els ulls de la ciutadania, els faça aparèixer com una tropa desproveïda del sentiment de vergonya i que s'ho empassa tot, amb l'exclusiva intenció de romandre inamovible en el càrrec. Una actitud, tot s'ha de dir, força més accentuada en els països mediterranis i de tradició catòlica.

De fet, els «polítics-polítics» no tenen res a veure, com se sol pensar equivocadament des del carrer, amb els intel·lectuals i els idealistes. Un polític és primer de tot un ésser que no s'escandalitza per res, absolutament pragmàtic, per damunt doctrines i eslògans, els quals considera que estan molt bé com a marc decoratiu però que en realitat menysprea i relega en la pràctica, per fruir de la vertiginosa sensació de l'exercici del Poder. El seu és un pragmatisme d'arrel conservadora –en sentit etimològic–, per damunt de posicionaments concrets, vàlid tant per a polítics de «dretes» com d'«esquerres». Per alguna cosa la gran majoria de la tropa política prové del gremi jurídic, caracteritzat per tocar molt de peus a terra i pel seu respecte a l'autoritat i a «tot allò que és escrit».

Entre ells s'entenen, i se saben diferents de la resta dels mortals; en el fons tots són uns. Els polítics «seriosos», per interès propi mai posaran en joc l'*statu quo* que, al capdavall, és allò que els proporciona el seu *modus vivendi*; així hem vist com els socialdemòcrates han estat habitualment els millors gestors del capitalisme, i com, sense esquinçar-se els vestits, polítics oficialment comunistes no han vacil·lat a convertir la Xina en una potència capitalista. Igualment un cop independents, a països com els bàltics o els de l'ex Iugoslàvia, llevat excepcions, la seua classe política ha «anat al gra» i ha deixat de solidaritzar-se amb les nacions sense estat.

És evident que ens hem referit als «polítics seriosos», no als que ells, despectivament, anomenen somiatruites, o altres qualificatius pitjors, fent servir la mateixa lògica que l'inefable Duran i Lleida quan deia a un periodista: «Suposo que no voldrà que jo torni a fer de professor, oi?» Tot donant a entendre que un polític professional com ell no es podia "degradar" fent coses reservades al comú dels mortals... Ells, se suposa, són «una altra cosa».

NO SOM D'EIXE MÓN

Parar l'orella (un dimarts a Fraga) // Francesc Ricart

Curiós de mena, i de poble com sóc, sovint paro l'orella… I a Fraga, un dimarts dóna per molt. Des de fa cinquanta anys s'hi fa el mercat de dimarts, ho puc ben certificar: a ca nostra es feia d'emprovador i de lavabo per a les dones necessitades. El mercat –com a tot arreu– és un lloc d'una vitalitat fantàstica, on tot respira i flueix. I la llengua també. És clar que, a hores d'ara, l'any 2017 a Fraga, el dia de mercat, hi pots sentir més de tres i de quatre llengües (no faré cap broma en referència a cap "mercat de Calaf"); tothom estem al cas de la presència de persones procedents del Marroc, de països de l'est, de l'À-frica negra, etc. Per saber-ne més, els qui encara no ho hagueu fet, correu a llegir el llibre *La pell de la Frontera* de Francesc Serés.

Ei!, i també s'hi sent molt la nostra llengua, d'una banda i l'altra del "taulell". Perquè si bona part de clients són fragatins "decents", com diu un meu amic, o fragatines, més aviat; dels venedors, n'hi ha manta que parlen català, ja siguen dels nostres pobles, de Lleida o de comarques ponentines… O bé gitanos de tota la vida, que es guanyen la vida baratant i venent robes a totes les fires i mercats fent servir un català escaient. És cert que els usuaris del mercat de dimarts sovint són d'una edat provecta, que no hi trobes joves i que no podem afirmar que representen sociològicament un gran segment de la població de Fraga i de la comarca. Un element, aquest de l'edat dels catalanoparlants fragatins, que ajuda a entendre l'última idea "llançada" per Natxo Sorolla sobre la "velocitat" en la desaparició/manteniment del català al Baix Cinca… En qualsevol cas, però, avui vull remarcar i valorar el mercat setmanal com un espai idoni per cultivar la nostra llengua i que el podrien aprofitar els alumnes de català de les escoles i instituts per anar-hi a practicar-la.

Aquest dimarts també a Fraga hi havia un funeral, un altre lloc on la llengua se sent d'habitud, com diria aquell, abans i després de l'ofici religiós; perquè ja se sap que a dins del temple –ara em fa pensar en el passatge dels evangelis en què el jove Jesús foragita del temple els mercaders…– no hi pots blasfemar i a Fraga, ni que sigue dimarts, no es fa servir la llengua catalana ni per mal de morir, amb perdó. No per tan sabut és menys dolorós i reconec que mai no me'n sé avenir d'aquest fenomen. Tot plegat pareix una representació absurda, on el protagonista s'adreça als figurants en una llengua diferent a la que parlaven fa uns moments i que tornaran a emprar d'ací mitja hora, a l'eixida. Perquè a fora la gent, alliberada de l'obligació missaire, recupera la parla autòctona i es torna a trobar a gust amb la seua gent i la fa petar, fins a trencar la solemnitat del funeral fenthi broma dels seus problemes, com ara de com s'ho faran per anar a Lleida si Catalunya obté la independència… Jo no m'amoïno, diu un usuari habitual de la sanitat a Lleida; si ens posen fronteres i burots, ja ens espavilarem a trobar els camins del terme per fer el que sempre hem fet...

On hi ha gent passen coses increïbles.

Com un cambrer cantant les comandes en DO major.

Surt al carrer, viu el comerç

#comerçincreïble

Generalitat de Catalunya

28a FIRA de TITELLES de LLEIDA

www.firatitelles.com

5, 6 i 7 de MAIG de 2017

D.L.: L 1079-2016

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
Diputació de Lleida
Generalitat de Catalunya Departament de Cultura
GOBIERNO DE ESPAÑA MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE inaem
Ajuntament de Lleida
centre de titelles de lleida